

Skript

HISTORISCH TIJDSCHRIFT

Artikel: Interview met promovendus Laura van Hasselt. Christiaan Pieter van Eeghen:
zakelijk idealist in hulpbehoevend Amsterdam

Auteur: Rob Bes

Verschenen in *Skript Historisch Tijdschrift*, jaargang 43.2, 18-21.

© 2021 Stichting Skript Historisch Tijdschrift, Amsterdam

p-ISSN: 0165-7518

e-ISSN: 3051-2506

Skript Historisch Tijdschrift is een onafhankelijk wetenschappelijk blad dat viermaal per jaar verschijnt. De redactie, bestaande uit studenten en pas afgestudeerden, wil bijdragen aan actuele historische debatten, en biedt getalenteerde studenten de kans om hun werk aan een breder publiek te presenteren.

Laura van Hasselt

INTERVIEW MET PROMOVENDUS LAURA VAN HASSELT

CHRISTIAAN PIETER VAN EEGHEN: ZAKELIJK IDEALIST IN HULPBEHOEVEND AMSTERDAM

Promovendus Laura van Hasselt houdt zich voor haar promotieonderzoek elke dag bezig met het lange, drukke leven van Christiaan Pieter van Eeghen (1816-1889). Hij was één van de mensen die het Amsterdam van nu vormgaf tijdens de negentiende eeuw. Maar Van Eeghen was een stille kracht, anders dan veel bekendere stadsvernieuwers als Samuel Sarphati en Abraham Wertheim. Met de allereerste grote studie naar Van Eeghen worden zijn leven en verdiensten voor de eerste keer goed in kaart gebracht.

U heeft voordat u aan uw promotie begon al een hele carrière gehad, onder meer als redacteur bij *Andere Tijden* en als conservator bij het Amsterdam Museum. Dat is bijna de omgekeerde volgorde. Waarom bent u toch gaan promoveren?

“Toen ik afstudeerde stond mijn hoofd daar helemaal niet naar. Ik wilde gewoon de wereld in, aan het werk. Bij *Andere Tijden* en bij het Amsterdam Museum dus, waar ik met veel plezier heb gewerkt. Ik deed daar altijd wel onderzoek, maar dat was vooral toegepast: er moest een uitzending of een tentoonstelling worden gemaakt. Gaandeweg kreeg ik toch behoefte om wat dieper te gaan en ook wat meer te schrijven. Toen ben ik, terwijl ik nog conservator was, parttime begonnen met mijn proefschrift over Van Eeghen. Dat paste mooi bij elkaar, omdat het onderwerp gerelateerd was aan het Amsterdam Museum. Van Eeghen is namelijk één van de grondleggers van het museum. Hij heeft dat zelf alleen nooit geweten omdat het pas formeel is opgericht na zijn overlijden.”

Wie was Christiaan Pieter van Eeghen precies?

“Ja, wie was hij? Hij was een negentiende-eeuwse Amsterdammer. Hij was een handelaar, een bankier, een filantroop, een kunstverzamelaar, een doopsgezinde. Je kunt heel veel etiketten op hem plakken, maar uiteindelijk vind ik hem zo interessant omdat hij heel veel heeft gedaan voor de stad in de vorm van de burgerinitiatieven waarin hij een leidende positie had. Dat waren gewoon clubjes van rijke mannen die na hun werk samenkwamen en onbetaald besloten een verbetering voor de stad tot stand te brengen. En dat deden ze héél ondemocratisch, maar soms

wel degelijk in het belang van een veel grotere groep dan henzelf en hun vriendjes. Van Eeghen vervulde echt een sleutelrol. Aangezien er nog geen boek over Van Eeghen bestond dacht ik: dat moet geschreven worden. Die man verdient een boek.”

Wat heeft Van Eeghen dan allemaal tot stand gebracht?

“Dat begint met zijn eerste maatschappelijke project, de Vereeniging voor Ziekenverpleging. Dat was aanvankelijk een opleidingsinstituut voor verpleegsters. Verpleegsters in de gasthuizen hadden een bijzonder slechte naam: ze werden erg slecht betaald, er was veel dronkenschap en veel corruptie. Van Eeghen heeft met anderen die vereniging opgezet zodat verpleegsters voor het eerst echt een opleiding konden krijgen. Het was een groot succes, zorg werd gratis geleverd. Verpleegsters moesten wel protestants zijn, dat was een voorwaarde, maar ze verzorgden ook joden en katholieken, en dat ontwikkelde zich uiteindelijk tot een ziekenhuis aan de Prinsengracht. Nog voordat dat ziekenhuis af was, was hij al bezig met de opvang van

“DIE MAN VERDIENT EEN BOEK.”

‘boetvaardige gevallen vrouwen’, ofwel prostituees die een ander leven wilden beginnen. Ze konden een opleiding krijgen, maar wel met de Bijbel in de hand. Omdat statistische gegevens ontbreken is het lastig om te bepalen of dat project echt geslaagd is, maar het wordt wel vaak gezien als het begin van maatschappelijk werk in Nederland. Er was een echte omslag in het denken: mensen met problemen of in de armoede moet je helpen, en het is niet perse hun eigen schuld dat ze arm zijn. Van Eeghen is exemplarisch voor die gedachtegang en was bovengemiddeld succesvol. Dat had veel te maken met zijn vrij prag-

"HIJ WAS RIJK, ZAKELIJK, IDEALISTISCH EN HEEL GELOVIG."

matische aanpak. Je hebt gewoon geld nodig om gebouwen neer te zetten en dingen tot stand brengen. Hij was rijk, zakelijk, idealistisch en heel gelovig. En in zijn geval was dat een hele productieve mix."

Tot het einde van zijn leven blijft Van Eeghen in al 'zijn' organisaties actief. In 1852 sticht hij met een groepje geestverwanten de allereerste woningbouwvereniging van Nederland, de Vereeniging ten Behoeve der Arbeidersklasse. Tijdens de negentiende eeuw woonden veel Amsterdammers in erbarmelijke omstandigheden, bijvoorbeeld in onhygiënische kelderwoningen. Van Eeghen was ervan overtuigd dat die ongunstige leefomstandigheden ook wat met je geest doen, met je innerlijke beschaving. Je hebt voor goede mensen goede woningen nodig. Dus die is hij gaan bouwen. De huur was voor een arbeider relatief hoog, maar het was op te brengen en dan had je een tweekamerwoning voor een arbeidersgezin met riolering, water en een goed toilet. Artsen die Van Eeghen weer via het ziekenhuis kende, stelden dat er een enorme sprong voorwaarts qua hygiëne nodig was, want pas dan konden grote epidemische ziekten worden uitgeroeid. Preventie stond centraal en goede woningen waren een deel van de ziekenzorg.

Na de woningbouw volgde het Vondelpark. Wat Van Eeghen graag wilde, was dat het park gratis toegankelijk zou zijn voor iedereen. Er wordt wel eens beweerd dat het Vondelpark was bedoeld voor de elite om met hun koetsen doorheen te rijden. Dat was deels wel zo, maar dat was echt niet het belangrijkste idee. Het Vondelpark is heel vaak in geldnood geweest, en er was dan wel eens iemand in het bestuur die voorstelde entreegeld te gaan heffen. En dan was de uitkomst altijd: Nee, dit is bedoeld voor alle Amsterdammers, en juist voor diegenen die geen mooi buitenhuis hebben.

Als laatste kwam er een museum voor wat toen moderne kunst was en wat we nu tot de Romantiek rekenen. Zo'n museum was er nog niet en hij heeft het initiatief genomen om een openbare verzameling aan te leggen. Uiteindelijk is voor een belangrijk deel uit zijn kunstverzameling en erfenis het Stedelijk Museum voortgekomen.

Dan een vraag over uw blogs. Daarin reflecteert u op uw onderzoek. De blogs zijn heel toegankelijk geschreven, vrij populairwetenschappelijk. Wat was uw reden om daarmee te beginnen?

"Vanuit het Amsterdam Museum kwam het idee op dat het wel leuk zou zijn om op de website over mijn onderzoek te schrijven. Toen ik daarmee eenmaal bezig was merkte ik dat ik het zelf ook heel fijn vond, omdat je horizon bij het schrijven van een proefschrift heel ver weg is. Je bent jarenlang bezig en dat is een lange spanningsboog. Het is soms echt ploeteren. Het fijne aan een blog is dat je af en toe een niet enorm doorwrochte tekst kunt schrijven. Het is wel gebaseerd op mijn meest recente vondsten of inzichten en het is snel af. Dus eens in de maand probeer ik dat te doen, en dan heb ik iets af én iets doorzocht. Ik schrijf zowel over Van Eeghen als over onderzoek doen in het algemeen. Hoe is dat nou, historisch onderzoek doen?"

Tot slot: Moeten we Van Eeghen in het rijtje van grote stadsvernieuwers als Sarphati en Wertheim zetten?

"Zeker, daar hoort hij helemaal thuis. Sarphati is denk ik van de drie het allerbekendst. Hij heeft heel veel geprobeerd. Niet alles wat hij heeft gedaan is gelukt, maar wat hem in ieder geval wél is gelukt is bekend blijven. Daar is Van Eeghen minder goed in geslaagd, maar dat wilde

hij misschien ook niet. Hij opereerde heel anders dan Sarphati en schreef bijna nooit onder eigen naam, geen brochures, geen ingezonden stukken. Wij historici doen natuurlijk vaak onderzoek naar mensen die op schrift sporen hebben nagelaten. Wat moet je anders? Net als de joodse Sarphati behoorde Van Eeghen ook tot een minderheidsgroep, de doopsgezinden, maar dat was wel een veel meer geaccepteerde minderheidsgroep. Wat ik verder zo fascinerend aan Van Eeghen vind is, dat hij op allerlei maatschappelijke terreinen van zich laat horen. En dat doet hij allemaal terwijl hij gewoon een familiebedrijf en een heel groot gezin draaiende moest houden, met twaalf kinderen in totaal. Ik begon ook met de intentie een biografie te schrijven, maar gaandeweg is het steeds meer een boek geworden over de maatschappelijke initiatieven van Van Eeghen in Amsterdam en de betekenis daarvan. Zijn bedrijf was internationaal, maar de wereld waarin hij zich concreet begaf was Amsterdam. En als er iets werd gedaan voor de verbetering van die stad en burgers betaalden daaraan mee, dan kun je er donder op zeggen dat Van Eeghen erbij was.” ■

**"JE HEBT VOOR GOEDE MENSEN
GOEDE WONINGEN NODIG."**